

روزشمار جنگ

چهارشنبه

۱۵ مرداد ۱۳۶۵

۲۹ ذیقعدہ ۱۴۰۶

۶ اوت ۱۹۸۶

۳۹۱

هواپیماهای عراقی امروز نیز به جزیره خارک حمله کردند، ولی با افتادن بمب‌ها در آب، ضایعات جانی و مالی به وجود نیامد و تنها به یک منبع آب خسارت جزئی وارد شد.^(۱) رادیو اسرائیل ضمن انعکاس خبر حمله به خارک گفت: «به موجب اعلامیه‌های عراق در یک‌سال اخیر، خارک بیش از ۱۲۰ بار مورد حمله هوایی عراق قرار گرفته‌است، با این همه، گزارش می‌رسد که ایران همچنان روزانه ۱۶۰۰۰۰ بشکه نفت صادر می‌کند. پس از آن که پمپ‌های الکترونیک خارک در نتیجه بمباران‌های عراقی از کار افتاد، اکنون کارگران ایرانی به کمک پمپ دستی و شیوه‌های دیگر به بارگیری نفت‌کش‌ها می‌پردازند. ایران علاوه بر تأسیس پایانه نفتی جزیره "سیری"، هم اکنون به تکمیل پایانه‌ای در جزیره لارک مشغول است که از دسترسی هواپیماهای عراقی به دور می‌باشد.»^(۲)

در این حال، سرفرماندهی ارتش عراق در اقدامی برای توجیه تشدید حملات هوایی خود علیه مراکز اقتصادی و غیرنظامی ایران، در اطلاعیه نظامی شماره ۲۳۱۵ خود مدعی شد: «ایران مناطق مسکونی مجتمع سیروان در استان حلبچه را مورد حمله توپخانه خود قرار داده و باعث کشته شدن ۷۴ غیرنظامی از جمله ۲۱ کودک، مجروح شدن ۱۴۰ غیرنظامی و ویرانی چند خانه شده‌است.»^(۳) این اطلاعیه امروز به درخواست عصمت کتانی نماینده دائمی عراق در سازمان ملل در میان اعضای شورای امنیت این سازمان توزیع شد. اطلاعیه یادشده به همراه یک نامه به دبیرکل سازمان ملل تسلیم شده‌است.^(۴) عصمت کتانی در این نامه از تصمیم ایران مبنی بر مقابله به مثل در برابر حملات هوایی اخیر عراق علیه مناطق اقتصادی و غیرنظامی ایران، اظهار نگرانی کرده‌است. وی به اظهارات مقامات ایرانی در رادیو تهران استناد کرد که در آن از شهروندان عراقی خواسته‌اند خانه‌های خود را در شهرهای مختلف مخصوصاً بغداد و بصره تخلیه کنند. کتانی در نامه خود نوشته‌است: تهدیدهای مکرر مقامات رژیم ایران مؤید آن است که آنها در چارچوب طرح حمله به عراق، قصد زدن شهرها و مراکز صرفاً مسکونی را دارند.^(۵)

از سوی دیگر، یک سخن‌گوی نظامی عراق در بیانیه‌ای، ایران را از حمله به مناطق مسکونی بر حذر داشت. وی ادعای ایران مبنی بر حمله عراق به مناطق مسکونی ایران را رد کرد و افزود: عراق در حمله به مناطق نظامی و اقتصادی و حیاتی ایران قوانین بین‌المللی را زیر پا گذاشته‌است و این کار را همچنان با قدرت ادامه خواهد داد تا ایران را مجبور سازد که تن به یک صلح کامل و عادلانه بدهد. عراق این حق را به خود می‌دهد که همچنان منابع اقتصادی، حیاتی و نظامی را در عمق خاک ایران درهم بکوبد تا ایران دست از دشمنی خود بردارد و چنانچه ایران بخواهد به این بهانه مناطق مسکونی، شهرها و مناطق غیرنظامی عراق را مورد حمله قرار دهد، ناچار به مقابله به مثل خواهیم شد.^(۶)

همچنین درباره جنگ شهرها ۱۲ عضو اتحادیه اروپا، طی بیانیه‌ای مشترک، نگرانی خود را از افزایش حملات دو طرف جنگ به مناطق غیرنظامی و تهدید به تشدید جنگ، اعلام کردند. در این بیانیه مصرأ از دوطرف درگیر درخواست شده تا به تعهدات خویش که در ۱۴ ژوئن ۱۹۸۴ (۲۴ خرداد ۱۳۶۳) به دبیرکل سازمان ملل داده‌اند، پای‌بند باشند و حملات عمدی به اهداف غیرنظامی را متوقف سازند. در این بیانیه همچنین خواسته شده که به قطع‌نامه ۵۸۲ شورای امنیت احترام گذاشته و دو طرف برای دستیابی به راه حل صلح‌آمیز، با دبیرکل سازمان ملل همکاری نمایند.^(۷)

۳۹۲

اقدامات مهندسی همچنان از نقاط قوت و از محورهای اصلی فعالیت دشمن محسوب می‌گردد؛ از جمله، در جزیره جنوبی خیبر (مجنون) اقدامات مهندسی عراق به منظور احداث "پد" جدیدی از ضلع شرقی به سمت "پد" میانی جزیره ادامه دارد.^(۸) در همین زمینه گزارش نیروی زمینی ارتش جمهوری اسلامی حاکی است که تعداد زیادی قایق به همراه شش دستگاه پل نظامی در منطقه ام‌الرصاص و همچنین منطقه القطعه (روبه‌روی جزیره مینو) مستقر گردیده‌است. در این گزارش آمده‌است: قرار است یک شرکت روسی، پل ارتباطی از "ام‌القصر" به جزیره "وربه" و "بوبیان" را احداث کند.^(۹)

۳۹۳

عده‌ای از اسیران عراقی در اظهارات خود وضعیت بسیج نیروی انسانی و شیوه‌های مورد استفاده عراق در مدیریت جنگ را تشریح و بررسی کردند. براساس این اظهارات: اخیراً رژیم عراق کلیه افسران بازنشسته را برای خدمت وظیفه مجدد، احضار کرده و با آنها "سپاه یکم ویژه" به فرماندهی سرلشکر ستاد اسماعیل تابه‌النعمی را تشکیل داده‌است.^(۱۰) این اقدام براین اساس بوده‌است که بعد از عملیات والفجر ۸ و نیاز شدید ارتش عراق به افراد پیاده، ستاد کل تصمیم گرفت سپاه ویژه‌ای برای حفاظت نواحی شمال و شمال غرب عراق تشکیل دهد تا نیروهایی را که در این نواحی استقرار دارند، آزاد و به جبهه‌های جنوب گسیل کند و به همین منظور، از اوایل اردیبهشت ۱۳۶۵ اقدام به تشکیل قرارگاه سپاه ویژه در بغداد

نموده و پس از تأمین افراد مورد نیاز، قرارگاه مزبور در تیرماه همان سال به موصل منتقل گردید. اعضای کادر این سپاه از افراد بازنشسته تشکیل شده‌است. مأموریت این سپاه حفاظت از نوار مرزی ترکیه و سوریه خواهد بود. از لشکرهای سازمانی مورد نیاز این سپاه فعلاً سه لشکر در حال سازمان‌دهی هستند.^(۱۱)

در حال حاضر ارتش عراق بین ۱۲۰ تا ۱۲۳ گردان خفیفه دارد که تحت عنوان نیروهای دفاع وطنی سازمان یافته‌اند. نیروهای دفاع وطنی تابع ستاد کل ارتش عراق، دارای دو بخش مستقل می‌باشند: یکی به نام نیروهای دفاع وطنی یکم زیر امر سپاه یکم ارتش عراق و دیگری نیروهای دفاع وطنی پنجم که زیر امر سپاه پنجم ارتش عراق قرار دارند. ارتش عراق توانسته‌است با تسلیح عشایر وفادار و ثبت نام آنها و پرداخت مبلغی پول، همگی را مراقبت نماید و فعالیت آنها را در قالب ایجاد گردان‌های خفیفه زیر نظر داشته باشد. اگر رئیس عشیره‌ای تعداد زیادی نفر داشته‌باشد و واجد شرایط باشد، آنها را در یک گردان متشکل می‌کند. بیش‌تر بودن افراد این گردان‌ها، مؤید عظمت و سربلندی عشیره شمرده می‌شود. گردان‌های خفیفه در محل سکونت هر عشیره‌ای تشکیل می‌شود زیرا آنها چندان تمایلی به جنگیدن در خارج از منطقه سکونت خود ندارند.

مأموریت نیروهای خفیفه در شمال عراق حفاظت از راه‌های داخلی، اماکن حساس و مهم و کمک به نیروهای در خط به منظور شناسایی و ضربه‌زدن به نیروهای اسلام، پشتیبانی از ضدانقلاب ایرانی، شرکت در عملیات‌های آفندی و پدافندی می‌باشد. این گردان‌ها در خط حد سپاه‌های یکم و پنجم گسترش دارند. پرسنل گردان‌های خفیفه معمولاً خدمت سربازی را در ارتش عراق نگذرانده‌اند و حاضر هم نیستند که به خدمت سربازی اعزام شوند، به همین دلیل در این گردان‌ها سازمان‌دهی می‌شوند. هرچند افزایش تعداد گردان‌های خفیفه نشان دهنده تسلط حزب بعث بر کردستان عراق است، آمار موجود مبنی بر نیاز شدید ارتش عراق به سرباز، بیانگر عدم تسلط حکومت مرکزی بر قسمت‌های کردنشین شمالی و ناتوانی او در احضار این افراد به خدمت زیر پرچم است. اما تسلیح همین عشایر و سازمان دادن آنها در یک سازمان نظامی و بهره‌برداری از آنها در عملیات‌های مختلف، موفقیت بزرگی از لحاظ سیاسی و نظامی برای حزب بعث عراق است. ارتباط گردان‌های خفیفه در عملیات‌ها اعم از آفند و پدافند به عهده یگانی است که به آن مأمور می‌شوند.

اظهارات اسیران عراقی در مورد احضار مشمولان به خدمت حاکی است که وزارت دفاع از طریق جراید، رادیو و تلویزیون اسامی افراد مشمول را اعلام و از آنها می‌خواهد که به حوزه‌های واقع در محل سکونتشان مراجعه نمایند. از سوی دیگر، رژیم بعث با انتصاب افرادی به نام "مختار محلی" در محله‌های شهرها و روستاها، نام همه اعضای خانواده‌ها را ثبت کرده و نوبت اعزامشان به سربازی را به آنها گوشزد می‌کنند. رژیم عراق، نیروهای احتیاط را در زمان‌های معینی به دوره‌های مخصوص به خودشان فرا می‌خواند، سپس آنها با توجه به نیاز

یگان‌ها و تخصص افراد، تقسیم و اعزام می‌شوند. چنانچه شخصی بدون عذر، غیبت کند و خود را معرفی ننماید، از طریق مختارهای محلی سریعاً شناسایی و مأموران حوزه‌ها او را دست‌گیر می‌کنند. گروهی از مردم به ارتش خلقی - که تحت نظر وزارت دفاع و ستاد کل ارتش نبوده و تابع شورای انقلاب است - فراخوانده می‌شوند. مسئولیت این ارتش به عهده معاون فرماندهی شورای انقلاب (طه یاسین رمضان) می‌باشد. سن افراد پذیرفته‌شده در این ارتش که قبلاً بین ۱۸ تا ۵۰ سال بوده، هم اکنون بین ۱۴ تا ۶۰ سال شده‌است. مدت خدمت این افراد از سه ماه و شش ماه به ۹ ماه افزایش یافته که ۱۵ تا ۲۰ روز آن به آموزش (عموماً آموزش پیاده) سپری می‌شود.

اخیراً لایحه‌ای به تصویب شورای حزب بعث عراق رسیده‌است مبنی بر این‌که کلیه دانشجویان دانشگاه‌ها و مدارس عالی و همچنین دانش‌آموزان دبیرستانی از سوم متوسطه به بالا برای آموزش دوره‌های نظامی به پادگان‌ها اعزام شوند پادگان‌هایی برای این امر تخصیص داده شده‌است. هدف از آموزش این افراد احتمالاً شرکت در جبهه‌هاست و چنانچه دانش‌آموزی از آموزش فرار کند از ادامه تحصیل در سال آینده محروم می‌شود. اسیران عراقی دربارهٔ مسائل انضباطی و تشویق و تنبیه در ارتش عراق گفتند: اگر سربازی سه‌بار مرتکب غیبت و فرار شود، پس از طی مراحل قضایی که ارتش تعیین کرده، محکوم و در حضور سایر نیروها و یا در میدان تیر اعدام می‌شود. افسران ارشد نیز اگر خاطی باشند، اعدام می‌شوند. گاهی عناصر استخبارات و توجیه سیاسی و عواملی که فرماندهان یگان‌ها آنها را انتخاب می‌کنند، در هنگام عملیات‌ها بر سر راه‌های عقب خطوط جبهه قرار می‌گیرند و پرسنل خاطی و فراری را دست‌گیر و تحویل مقامات می‌دهند و یا به خط مقدم برمی‌گردانند و اگر افراد خاطی به تذکرات آنها توجه نکنند، مورد تیراندازی واقع و گاهی کشته می‌شوند. از سوی دیگر دولت عراق با اعطای مدال و نشان‌های مختلف، نیروهای خود را تشویق به مقاومت می‌کند. یکی از نشان‌ها، نشان مجروحیت و ویژه فرماندهانی است که در عملیات مجروح می‌شوند. این نشان هیچ‌گونه مزایای مادی ندارد. نشان دیگر، مدال شجاعت است که به افسران، درجه‌داران و سربازانی داده می‌شود که در عملیات‌ها از خودگذشتگی نشان داده‌اند و طی آن، مزایایی به این شرح دریافت می‌کنند: ۵۰۰۰ دینار بیمه بدنی، یک دستگاه خودروی سواری برزلی بدون عوارض گمرکی و مالیاتی، یک قطعه زمین به قیمت دولتی در محله‌ای مربوط به دولت. وام بدون بهره از ۵۰۰۰ تا ۸۰۰۰ دینار برای احداث ساختمان. در صورتی که کسی بیش از یک نشان شجاعت بگیرد، از مزایای بیش‌تری برخوردار خواهد شد و اگر سه نشان شجاعت دریافت کند، دوست صدام محسوب می‌شود. مدال الراشدین از مهم‌ترین این مدال‌ها محسوب می‌شود که دارندهٔ آن، یک دستگاه اتومبیل سواری بنز از طرف رئیس‌جمهور، مسافرت به خارج از کشور، شرکت در مراسم رسمی کاخ ریاست جمهوری و مبلغ ۱۰۰۰۰ دینار به عنوان هدیه دریافت می‌کند و همچنین یک درجه تخفیف برای محکومان به مرگ را

به همراه دارد.

ارتش عراق از لحاظ لجستیکی هیچ‌گونه کمبودی ندارد و فقط در مصرف مهمات ۱۳۰ میلی‌متری محدودیت اندکی وجود دارد. اگر گردانی کمتر از ده دستگاه تانک داشته باشد، برای بازسازی به مراکز آموزش اعزام می‌شود و اگر بیش از ده دستگاه تانک داشت، در همان منطقه عملیاتی بازسازی می‌شود.

نظریات افسران عالی‌رتبه عراق در مورد جنگ این است که آنها هنوز به این نتیجه نرسیده‌اند که واقعاً شکست خورده‌اند؛ فکر می‌کنند که می‌توانند در سرزمین عراق مقاومت کنند و خواهند کرد. چنانچه ارتش عراق به این نتیجه برسد که دیگر جنگ تا سقوط صدام متوقف نخواهد شد، کلیه خطوط پدافندی عراق متزلزل می‌شود، لذا پرسنل ارتش عراق همیشه امیدوار هستند که جنگ با راه‌حل سیاسی پایان پذیرد و چنانچه امیدشان قطع شود، تزلزل آنها حتمی است؛ سران ارتش عراق هم تا اندازه‌ای پی به این مهم برده‌اند. هرگاه عملیاتی اجرا می‌شود خواه عراق پیروز شود یا شکست بخورد، رفت و آمدهای سیاسی در منطقه افزایش می‌یابد و این را بعضی‌ها اقدامی برای پایان جنگ اعلام می‌نمایند. در هر صورت پرسنل عراقی به این وعده‌ها دل‌خوش و امیدوار هستند. در وضع موجود، هیچ مسئله‌ای صدام را تهدید نمی‌کند، زیرا تمام سازمان‌های اطلاعاتی در دست صدام و فرماندهان و مقامات عالی از بستگان وفادار به وی هستند. اما اگر عراق برای بازپس‌گیری فاو حمله کند و شکست بخورد، امکان کودتا و یا ترور وی وجود دارد.

در خاتمه، اسیران عراقی نقاط ضعف و قدرت نیروهای ایرانی را چنین تشریح کردند: از نقاط برجسته و بارز نیروهای اسلام در عملیات‌ها، بی‌باکی آنهاست و نقطه ضعف نیروهای شما نیز راهپیمایی و عدم رعایت استقرار، اختفا و پوشش در منطقه عملیات است که می‌توان آنها را مورد هدف قرار داد. ارتش عراق دیگر روحیه آفندی ندارد، هرچند که برای پدافند هم آمیدی به او نیست؛ در مقابل، رزمندگان اسلام با روحیه‌ای مافوق تصور می‌جنگند و از هیچ چیز نمی‌ترسند. ارتش عراق با مشخصاتی که گفته شد یارای مقاومت در برابر نیروهای ایرانی را ندارد و به زودی از پا در می‌آید، به خصوص اگر چند عملیات پی‌درپی و مؤثر انجام گیرد.^(۱۲)

۳۹۴

برای تأمین نیروهای عملیاتی به منظور اجرای عملیات اصلی و عملیات‌های ایذایی، امروز فرماندهی نیروی زمینی سپاه پاسداران طی نامه‌ای، دستورالعملی را به نواحی مختلف سپاه در کشور به این شرح ابلاغ کرد: «مقتضی است، جهت اجرای مأموریت‌های واگذار شده، اقدامات زیر را در رابطه با سازمان‌دهی و به‌کارگیری یگان‌های پیاده به عمل آورید: ۱- تشکیل ۵۰۰ گردان پیاده رزمی تا پایان تابستان سال ۱۳۶۵. ۲- تشکیل ۷۰۰ گردان پیاده رزمی تا پایان پاییز سال ۱۳۶۵. ۳- تشکیل ۱۰۰۰ گردان پیاده رزمی تا پایان سال جاری. چنانچه به دلایل

گوناگون، نیروی‌زمینی موفق نشود تا در زمان‌های یادشده، تعداد گردان‌های پیاده مورد نظر را تشکیل دهد، فرماندهی کل سپاه حداکثر میزان ۳۰ درصد کسری تعداد گردان‌ها را در هر یک از مقاطع زمانی قابل قبول می‌داند.^(۱۳)

در همین حال، امروز هزاران نیروی داوطلب از پل دختر، بوشهر، یاسوج، کرمان، شیراز، باخران و خرم‌آباد عازم جبهه‌ها شدند. این اعزام به همراهی گروهی از طلاب علوم دینی صورت گرفت؛^(۱۴) از جمله ۷۰ تن از طلاب حوزه علمیه شهید آیت‌الله دستغیب صبح امروز طی مراسمی از شیراز راهی جبهه‌ها شدند.^(۱۵) هم‌چنین تعدادی از نیروهای بسیجی شرکت مخابرات از تهران، در قالب دو گردان نیروی تخصصی مخابراتی صبح امروز طی مراسمی عازم جبهه‌های جنگ شدند.^(۱۶) در همین زمینه نیز اعلام شد که در سه ماهه اول سال جاری، ستاد ناحیه سپاه پاسداران آذربایجان شرقی، ۵۸۳۳ تن را به جبهه‌ها اعزام کرده‌است.^(۱۷)

امروز هم‌چنین دومین دوره آموزش نظامی جمعی از معاونان نخست‌وزیری، معاونان و مدیران کل وزارت‌خانه‌ها، رئیس‌ان سازمان‌ها و مسئولان نهادها، در پادگان آموزشی امام‌علی(ع) آغاز شد.^(۱۸) خبرگزاری آسوشیتدپرس در گزارشی در این زمینه، نوشت: این دوره از آموزش‌های نظامی، در گرماگرم یک بسیج سراسری که از طرف آیت‌الله روح‌الله خمینی فراخوانده شده‌اند، صورت می‌گیرد. هدف از این امر، عملی کردن تهاجم نهایی علیه عراق و خاتمه بخشیدن به جنگ شش‌ساله خلیج فارس می‌باشد.^(۱۹)

۳۹۵

امروز مسئولان جهاد دانشگاهی در یک مصاحبه مطبوعاتی و رادیو تلویزیونی، فعالیت‌های جهاد دانشگاهی در خصوص نیازهای جبهه و جنگ را تشریح کردند. در این مصاحبه ضمن اشاره به اعزام گسترده دانشجویان به جبهه‌ها و فعالیت‌های خدماتی، آموزشی و رزمی آنان، برخی از پروژه‌های تحقیقاتی این نهاد در رابطه با جنگ این چنین اعلام شد:

آمپول "آمین نیتريت" را که خنثی‌کننده گازهای شیمیایی است، جهاد دانشگاهی دانشگاه تهران به میزان سه میلیون عدد تهیه و به ارگان‌های نظامی داده‌است. طراحی دستگاه کنترل از راه دور خودروهای سنگین و شناورها؛ طرح ساخت انواع هواپیماهای مدل و پرتاب‌کننده‌های آنها؛ طرح نحوه شناخت گازهای شیمیایی؛ طرح شناخت آلیاژ قطعات و وسایل نظامی که قبل از انقلاب از خارج وارد می‌شده است؛ طرح تهیه سوخت جامد انواع جنگ افزارها؛ طرح محاسبات سازه‌ای نظیر دکل‌های دیده‌بانی، پناهگاه‌های انفرادی و جمعی؛ طرح ساخت وسایل ایتیکی چند سلاح جنگی که رزمندگان با این وسیله امکان می‌یابند که بدون دیده شدن، از دید خوبی برخوردار شوند. در این مصاحبه آقایان علی منتظری دبیر شورای مرکزی، فرامرز حق‌شناس مسئول طرح‌ها و تحقیقات و مظفری مسئول اداری و مالی این نهاد به تشریح موضوعات مطرح شده پرداختند.^(۲۰)

در پی مطرح شدن احتمال وقوع کودتا در عراق که به نحو غیررسمی در برخی محافل دیپلماتیک، به خصوص "سوری"ها ابراز گردید، خبرگزاری جمهوری اسلامی، اعلام کرد که شایعه وقوع کودتا در عراق به شدت در سطح کشور و جبهه‌های جنگ در حال گسترش است. در تهران اقشار مختلف مردم و نیز مراکز مختلف دولتی ضمن تماس با این خبرگزاری، با ابراز خوشحالی، از چند و چون ماجرا می‌پرسند. در همین زمینه مردم متناسب با ذوق و سلیقه خود به پخش شایعاتی نظیر "ترور صدام"، سرکوبی کودتا، فرار گروهی از مقامات عربی از عراق، پناهندگی یک هواپیمای عراقی به ایران و نظایر آن مبادرت نموده‌اند. همچنین براساس گزارش رسیده از قرارگاه حمزه، شایعه مزبور و سرنگونی صدام به‌طور گسترده‌ای در میان رزمندگان مطرح است، به‌طوری که در این قرارگاه شیرینی توزیع شده‌است. از باختران، اهواز، اراک، تبریز و تفرش نیز گزارش رسیده‌است که شایعه مزبور در سطح این شهرها پخش شده‌است.^(۲۱)

به دنبال قوت گرفتن این شایعه، منابع خبری ایران در پی یافتن میزان صحت و سقم و جوانب آن برآمدند. با توجه به این که فضای خبری به شدت بسته عراق امکان تحقیق مستقیم را منتفی می‌کرد، روش‌های کسب خبرهای مربوط با واسطه موردنظر قرار گرفت. در پی این امر، یک منبع موثق ترک در یک تماس تلفنی با خبرگزاری جمهوری اسلامی در آنکارا به نقل از سفیر ترکیه در عراق گفت که در چند روز اخیر واقع‌های که نشان‌دهنده ایجاد تحولات اساسی در کادر رهبری این کشور باشد به وقوع نپیوسته‌است و اوضاع در این کشور عادی می‌باشد. این منبع اطلاعاتی همچنین اعلام کرد که مسئولان وزارت خارجه ترکیه از احتمال وقوع کودتا در عراق اظهار بی‌اطلاعی کرده‌اند.^(۲۲) یک مقام سفارت ژاپن در ایران نیز گفت: «مطابق اطلاعاتی که آنها از سفارت خود در بغداد دریافت کرده‌اند، هیچ نشانه‌ای از وضعیت غیرعادی در پایتخت عراق دیده نشده‌است».^(۲۳)

در همین حال، حجت‌الاسلام سیدمحمدباقر حکیم طی تماسی با خبرگزاری جمهوری اسلامی، اعلام کرد: بر اساس آخرین تماس ما با عراق، کودتایی در این کشور صورت نگرفته‌است و بدین وسیله شایعه وقوع کودتا تکذیب می‌شود.^(۲۴)

"محمود الرعبی" رئیس مجلس خلق سوریه در جمع دانشجویان یک آموزشگاه نظامی در دمشق، گفت که علی‌رغم قلع و قمع ملت عراق به‌دست رژیم صدام، مردم این کشور قادرند رژیم فاشیست و تروریست بغداد را سرنگون کنند. وی در مورد جنگ تحمیلی گفت: «رژیم صدام با آغاز جنگ علیه انقلاب اسلامی ایران نقشه‌های امپریالیسم و صهیونیسم علیه ملت عرب را به اجرا در آورده‌است... انقلاب اسلامی ایران با سرنگونی رژیم شاه و از میان برداشتن امپریالیسم و ارتجاع در منطقه، در کنار مبارزات اعراب قرار گرفت اما رژیم صدام به‌منظور

تضعیف مقاومت آزادی‌بخش ضداسرائیلی، علیه ایران وارد جنگ شد.» رئیس مجلس سوریه خاطرنشان ساخت که رژیم عراق با توطئه و خراب‌کاری و ترور علیه سوریه نخواهد توانست سوریه را در برابر طرح‌های تسلیم‌طلبانه به زانو در آورد.^(۲۵)

۳۹۸

"طه یاسین رمضان" معاون نخست‌وزیر عراق در مصاحبه با روزنامه "ایل جورنو" چاپ ایتالیا به انتقاد شدید از مواضع سوریه در جنگ ایران و عراق پرداخت و این مسئله را که "سوری‌ها از ایران حمایت می‌کنند و در مقابل لوله‌های نفتی را - که یکی از مبانی صدور نفت عراق می‌باشد - مسدود می‌سازند، به شدت محکوم کرد. وی ضمن اعتراف به شکست نیروهای عراقی در فاو و از هم پاشیده شدن خط دفاعی سپاه هفتم در این منطقه، گفت: «گرچه ما یک مبارزه را باختیم اما این به معنای شکست ما در جنگ نیست...» شکست فاو را شکست جنگی نمی‌دانیم بلکه آن را بخشی از یک مبارزه می‌دانیم که در طول ۱۱۸۰ کیلومتری جبهه جنگ با ایران وجود دارد.» یاسین رمضان در پاسخ به این سؤال که آیا جنگ با ایران باعث تجدید روابط با آمریکا و موافقت با بازگشت مصر به جامعه عرب، علی‌رغم مواضع قبلی عراق در مخالفت با قرارداد کمپ دیوید، نبوده‌است؟ گفت: «همه این تحولات بدون وقوع جنگ نیز واقع می‌شد به استثنای تجدید رابطه با آمریکا که آن هم در موقعیت خاص خود با موافقت اکثر کشورهای عربی بوده‌است.»^(۲۶)

۳۹۹

درباره نامه سرگشاده اخیر صدام که در آن دعاوی صلح‌خواهی عراق را مطرح کرده بود، آمریکا به یک اقدام تبلیغی ضدایران دست زد. به گزارش آسوشیتدپرس، دولت آمریکا از پیشنهاد صلح‌آمیز بغداد رسماً حمایت کرد و سرسختی ایران را یک فاجعه خواند.^(۲۷) در این زمینه، وزارت خارجه آمریکا از ایران خواست که جنگ با عراق را متوقف کند و اعلام کرد که اقدام ایران در رد پیشنهاد صلح بغداد، یک فاجعه است. وزارت خارجه آمریکا ضمن حمایت از پایان مسالمت‌آمیز جنگ شش ساله، از ایران خواست در مواضع خود در مورد جنگ تجدیدنظر کند.^(۲۸) "چارلز ردمن" سخن‌گوی وزارت امور خارجه آمریکا گفت: «ما طرفدار یک راه حل صلح‌آمیز برای جنگ ایران و عراق هستیم... دولت آمریکا امیدوار است که ایران سیاست ادامه جنگ را که تاکنون برای دو کشور از جنبه‌های انسانی و اقتصادی بسیار گران تمام شده‌است، مورد تجدید نظر قرار دهد.»^(۲۹)

در این حال، نیویورک تایمز نوشت: «واشنگتن با وجود کنجکاو، نگرانی زیادی از جنگ خلیج فارس ابراز نداشته‌است. ایالات متحده با کمال تأسف نفوذ چندانی در منطقه ندارد و اگر هم بخواهد، برای جلوگیری از پیشرفت ایران، کاری از دستش ساخته نیست.»^(۳۰)

۴۰۰

درحالی که دیدار معاون وزیر خارجه ایران از شوروی ادامه دارد، میخائیل کاپتسا معاون وزارت خارجه اتحاد شوروی امروز طی یک کنفرانس مطبوعاتی با روزنامه نگاران داخلی و خارجی در مسکو، گفت: «جنگ ایران و عراق هم اسفبار است و هم بی معنا.» وی گفت: «موضع اتحاد شوروی از ابتدای جنگ این بوده که این جنگ هرچه زودتر پایان یابد. این درگیری مصائب بیش تری برای دو طرف درگیر به همراه خواهد داشت... «ما مدام و با قوت از هر دو طرف خواسته ایم که با پایان خصومت ها، عقب کشیدن نیروها و آغاز مذاکرات موافقت کنند.»^(۳۱)

از سوی دیگر، رادیو بی بی سی. طی تفسیری درباره روابط ایران و شوروی گفت: «قرائن و شواهد حاکی است که تا حدی روابط ایران با ابرقدرت شمالی خود در مقایسه با امریکا - که همچنان به شیطان بزرگ توصیف می شود - بهتر شده است. در حقیقت آغاز یک رشته دیدارهای اقتصادی میان دو طرف، نوعی واقع گرایی مبتنی بر مسائل اقتصادی را به وجود آورده است. ظاهراً ایران و شوروی هر دو بر این نکته متفق اند که نگذارند اختلاف بر سر مسائل مهم سیاست خارجی، مانعی در راه بهبود روابط دو طرف شود.»^(۳۲)

۴۰۱

خبرگزاری ها گزارش دادند که کمیته صلح سازمان کنفرانس اسلامی بار دیگر تلاش های خود را برای پایان دادن به جنگ عراق و ایران از سر گرفته است. "دائودا جوارا" رئیس جمهور گامبیا و رئیس کمیته صلح کنفرانس اسلامی که به خارطوم پایتخت سودان سفر کرده، گفت که کمیته از تمام ابتکارات برای پایان دادن به جنگ ایران و عراق استقبال می کند. وی به ویژه به پیشنهاد "صادق المهدی" نخست وزیر سودان اشاره کرد، ولی در مورد پیشنهاد وی توضیحی نداد. کمیته صلح سازمان کنفرانس اسلامی متشکل از این ۹ عضو است: بنگلادش، پاکستان، گامبیا، گینه، مالزی، سنگال، ترکیه، ساف و رئیس سازمان کنفرانس اسلامی.^(۳۳)

۴۰۲

در آستانه اجلاس غیرمتمعهدها، فعالیت های دیپلماتیک ایران و عراق گسترش یافته است. دیدار وزیران خارجه دو کشور از کشورهای افریقایی به منظور تشریح نظرگاه های خود در مورد جنگ، ادامه دارد. وزیر امور خارجه ایران در پی ملاقات با رهبران زیمبابوه خواستار محکومیت عراق و اقدام صریح جنبش عدم تعهد برای تنبیه و مجازات این رژیم شد.^(۳۴) دکتر ولایتی به اسناد و گزارش های سازمان ملل در مورد اقدام عراق به کاربرد سلاح های شیمیایی و نقض مقررات بین المللی، اشاره کرد و خواستار اتخاذ مواضع صریح جنبش عدم تعهد در این زمینه شد. گفتنی است که زیمبابوه در شهریور ماه آینده میزبان اجلاس سران غیرمتمعهده خواهد بود.^(۳۵)

۴۰۳

سید یوسف عبدالله گیلانی معاون سابق وزارت خارجه عراق که اخیراً در راس هیئتی از پاکستان دیدن کرد، در یک کنفرانس مطبوعاتی در اسلام آباد از مردم مسلمان پاکستان

به دلیل حمایتشان از جمهوری اسلامی و همچنین به علت محکوم کردن جنگ تحمیلی عراق علیه ایران شدیداً انتقاد کرد. روزنامه مسلم چاپ اسلام آباد پاکستان با انتشار این مطلب، نوشت: «وی ضمن توهین به مردم پاکستان و جاهل توصیف کردن آنها، از حمایت آنان از جمهوری اسلامی، اظهار ناخرسندی کرد.» وی از مطبوعات این کشور خواست به تبلیغات علیه جمهوری اسلامی دست بزنند و گفت که رسانه‌ها در پاکستان باید دیدگاه خود را در مورد جنگ تغییر بدهند.^(۳۶)

۴۰۴

بیمه لویدز طی گزارشی از صدمات وارده به کشتی‌ها و خدمه آنها در خلیج فارس، اعلام کرد که از ژانویه (دی ماه) سال جاری میلادی تاکنون دو طرف ۵۰ کشتی را مورد حمله قرار داده‌اند که بر اثر آن، ۵۰ خدمه کشتی کشته شده و ۱۵۰ میلیون دلار خسارت به کشتی‌ها وارد آمده‌است. یک سخن‌گوی بیمه لویدز درباره این گزارش اعلام کرد: آمار صدمات و تلفات وارد شده به کشتی‌های تجاری و خدمه آنها به دلیل جنگ ایران و عراق در خلیج فارس در سال جاری، افزایش بسیاری نسبت به سال گذشته نشان می‌دهد. این رقم بیش از آمار کشتی‌های آسیب‌دیده در طول سال گذشته می‌باشد. طبق این گزارش، بیمه لویدز تعداد حملات به کشتی‌های تجاری در طول جنگ را حدود ۲۰۰ مورد ثبت کرده‌است. هر دو کشور اعلام کرده‌اند که به کشتی‌های خارجی که با طرف دیگر معامله تجاری دارند، حمله خواهند کرد. بیمه لویدز همچنین جزئیات دیگری را از وضعیت کشتی‌رانی در خلیج فارس - که منابع جاسوسی شرکت بیمه لویدز تهیه کرده‌اند - فاش نمود. در این گزارش همچنین آمده‌است: «علی‌رغم این که نرخ بیمه کشتی‌هایی که در منطقه رفت‌وآمد می‌کنند، افزایش یافته، با این‌همه در سال جاری فقط ۱۵۰ میلیون دلار خسارت به کشتی‌های مزبور وارد شده‌است.»

سخن‌گوی بیمه لویدز گفت: علاوه بر خسارات مالی، تلفات انسانی نیز در دو سال اخیر افزایش بسیاری داشته‌است. در سال گذشته ۵۰ خدمه کشتی کشته شدند و در سال جاری تا کنون ۲۰ تن کشته و ۵۰ تن دیگر مجروح شده‌اند. با حمله‌ای که در هفته گذشته به نفت‌کش قبرسی "پلیکان" صورت گرفت، تا کنون مجموع ظرفیت کشتی‌هایی که از رده خارج شده‌اند به ۶ میلیون تن رسیده‌است. از جمله دلایل افزایش تلفات و خسارات، تغییر استراتژی‌های نظامی دو طرف می‌باشد؛ از جمله، استفاده از موشک‌ها و هواپیماهای جدید و پیش‌رفته و هلی‌کوپتر در این حملات. دلیل عمده دیگر، افزایش تردد نفت‌کش‌ها در منطقه است و علت آن، این است که صاحبان نفت‌کش‌ها و معامله‌گران نفتی می‌خواهند از فرصتی که کاهش قیمت نفت و افزایش نرخ حمل و نقل در منطقه جنگی ایجاد کرده، بیش‌ترین استفاده را بکنند. آمار مزبور نشان می‌دهد که در روزهای یک‌شنبه و پنجشنبه بیش‌تر از سایر روزهای هفته حمله علیه کشتی‌ها صورت گرفته و حملات میانه‌روز بیش‌ترین خسارات را

داشته‌است.^(۳۷)

۴۰۵

آقازاده وزیر نفت جمهوری اسلامی ایران در بازگشت از کنفرانس اوپک طی مصاحبه‌ای در تهران تأکید کرد که اجرای طرح کاهش تولید نفت، نسبت به اعلام خبر تصمیم آن، بر قیمت نفت در بازار اثری بسیار شدیدتر خواهد داشت. وی گفت: «شوک ناشی از توافق ۱۲ کشور عضو اوپک، قیمت‌های نفت را در روندی صعودی قرار داده‌است که دور نمای آن بهای ۲۸ دلار برای هر بشکه نفت خواهد بود.» وی در پاسخ به این سؤال که «چرا عراق در طرح ایران در مورد تعیین سهمیه‌های ویژه تولید مستثنی شده‌است؟» گفت: «رژیم عراق هیچ‌گاه در هیچ جمعی همگام با سیاست‌های منطقی دیگر اعضا حرکت نکرده‌است و هدف رژیم عراق از این حرکات همراهی با جریانات استکباری و بویژه همسویی با سیاست‌های غرب و در رأس آن آمریکا می‌باشد.» وزارت خارجه آمریکا روز گذشته مخالفت کشورش را با کوشش‌های اوپک برای افزایش قیمت نفت اعلام کرد و کنار ماندن رژیم عراق از مصوبه کنفرانس اخیر اوپک نیز به عقیده وزیر نفت ایران دقیقاً به همین دلیل است.^(۳۸)

از سوی دیگر، امروز اعلام شد که بهای نفت خام برنت دریای شمال برای تحویل در ماه سپتامبر (دهم شهریور تا هشتم مهرماه جاری) به ۱۳ دلار در هر بشکه رسید. قیمت نفت خام مذکور در اواسط روز سه‌شنبه پس از توافق جدید کشورهای عضو اوپک در مورد کاهش تولید نفت خود، تا ۱۵ دلار نیز افزایش یافته‌بود. این گزارش حاکی است که در حال حاضر معامله‌گران نفتی در مورد اجرای دقیق توافق مذکور تردید دارند و متذکر می‌شوند که کشورهای عضو اوپک این تصمیم را به اتفاق آرا نگرفته‌اند، به ویژه عراق برای افزایش تولید خود آزاد مانده‌است.^(۳۹)

در همین حال، "ریچارد بری" سرپرست پژوهش‌های اقتصادی شرکت "پروکسل برهامرامتل" در نیویورک، گفت: «تثبیت قیمت نفت در حدود بشکه‌ای ۱۵ دلار برای اقتصاد ایالات متحده بهترین نتیجه را دربردارد آقای "بری" افزود که اگر قیمت نفت به بشکه‌ای زیر ده دلار برسد، در ایالت‌هایی که اقتصادشان به تولید نفت وابسته است نابسامانی ایجاد می‌شود و بر صنایع محلی اثری منفی می‌گذارد. همچنین اگر قیمت نفت به ۲۰ دلار برسد، احتمال دارد که تورم نیز روبه افزایش گذارد. بنابراین قیمت ۱۵ دلار، قیمت مناسبی می‌باشد.^(۴۰)

"لوموند" به نقل از منابع دیپلماتیک در مورد توافق اخیر اجلاس اوپک نوشت: ظاهراً ملاقات‌های دیپلماتیک در سطح عالی میان ایران و پادشاهی سعودی صورت گرفته‌است. گفته می‌شود که ریاض ضمانت‌هایی در مورد امنیت در خلیج فارس دریافت نموده و شاید قول گرفته باشد که کشتی‌هایش از حملات هوایی ایران مصون بمانند.

لوموند افزود: ناتوانی آشکار عراق در زمینه نظامی، طی چند هفته اخیر و وحشت کشورهای حاشیه خلیج فارس در برابر مانورهای تهدیدآمیز ایران و همچنین فشارهای مالی،

بیانگر موافقت این دولت‌های غنی از نفت ولی ناتوان از لحاظ نظامی با پیشنهاد ایران می‌باشد. حتی کویت متحد قدیمی و همدست عربستان سعودی - که پایتختش ۶۰ کیلومتر بیش‌تر با جبهه جنگ ایران و عراق فاصله ندارد - نیز ناگهان تغییر موضع داد و طی یک بیانیه رسمی که روز دوشنبه امیر کویت نیز آن را تأیید کرد، با پیشنهاد ایران موافقت نمود. قطر و امارات عربی متحده، دو متحد سنتی ریاض نیز بالاخره به همین دلائل پیشنهاد ایران را پذیرفتند.^(۴۱)

۴۰۶

روزنامه "واشنگتن پست" در گزارشی در خصوص حمایت "حزب‌الله" از طرح سوریه در لبنان و نقش ایران در این زمینه، نوشت: «سربازان سوری، ارتش و پلیس برای گسترش طرح امنیتی مورد حمایت سوریه، به منطقه‌ای در جنوب بیروت که کنترل برخی از افراطی‌ترین گروه‌های لبنانی است، وارد شدند. استقرار این نیروها در پی هفته‌ها مذاکره با گروه حزب‌الله که مورد حمایت رژیم اسلامی ایران است صورت گرفت. این گروه که به اتفاق شیعیان گروه امل حومه بیروت را در کنترل دارند، ابتدا با گسترش طرح امنیتی سوریه به آن منطقه مخالف بود اما به گفته تحلیل‌گران، رژیم اسلامی با فشار سوریه، گروه حزب‌الله را برای پذیرش این طرح تحت فشار قرار داده‌است. احتمال می‌رود گروهی که سه امریکایی را به گروگان گرفته‌است نیز در این منطقه موضع گرفته باشد.»^(۴۲)

در همین حال، رشید کرامی نخست‌وزیر لبنان، امروز مداخله ایران را در امور داخلی لبنان به‌شدت مورد انتقاد قرار داد. رشید کرامی در مصاحبه‌ای با هفته‌نامه لبنانی الصیاد گفت: «مداخله ایران تا کنون بحران لبنان را پیچیده‌تر کرده‌است.» وی افزود که حضور ایران در لبنان اختلاف و نفاق موجود در لبنان را عمیق‌تر نموده و مانعی برای اتحاد ملی لبنان به‌شمار می‌رود.^(۴۳)

منابع و مأخذ روزشمار ۱۳۶۵/۵/۱۵

- ۱- خبرگزاری جمهوری اسلامی، "گزارش‌های ویژه"، نشریه شماره ۱۴۰، ۱۳۶۵/۵/۱۶، ص ۱.
- ۲- پیشین، ص ۱۴، به نقل از رادیو اسرائیل.
- ۳- خبرگزاری جمهوری اسلامی، "گزارش‌های ویژه"، نشریه شماره ۱۴۱، ۱۳۶۵/۵/۱۷، ص ۱، رادیو صوت‌الجماهیر.
- ۴- خبرگزاری جمهوری اسلامی، "گزارش‌های ویژه"، نشریه شماره ۱۴۲، ۱۳۶۵/۵/۱۸، ص ۱۲، سازمان ملل، خبرگزاری عراق.
- ۵- مأخذ شماره ۳، ص ۱۳، سازمان ملل، خبرگزاری کویت.
- ۶- سند شماره ۱۵۰۹۴ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: ستاد مشترک ارتش جمهوری اسلامی (رکن ۲)، بیانه سخن‌گوی نظامی عراق، ۱۳۶۵/۵/۱۵.
- ۷- Years book U.N A/40/1156 - S/ 18266
- ۸- سند شماره ۱۵۰۸۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: معاونت اطلاعات نیروی‌زمینی، گزارش ۴۸ ساعته، ۱۳۶۵/۵/۱۵، مورخ ۱۳ و ۱۳۶۵/۵/۱۴.
- ۹- سند شماره ۰۸۹۳۶۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: قرارگاه عملیات جنوب (رکن ۲)، ۱۳۶۵/۵/۱۵.
- ۱۰- سند شماره ۱۵۰۸۴ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: تحقیقات جنگ: مرکز اسیران و پناهندگان قرارگاه خاتم، ۱۳۶۵/۵/۱۵، ص ۲.
- ۱۱- سند شماره ۰۱۵۰۹۹ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: "گزارش نوبه‌ای و اطلاعاتی شماره ۲۰" (نیروی‌زمینی ارتش)، ۶ تا ۱۳، ۱۳۶۵/۵/۱۳، ص ۱۲، ۱۳۶۵/۵/۱۶.
- ۱۲- سند شماره ۰۱۵۰۸۵ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: مرکز اسیران و پناهندگان عراقی، مصاحبه با سرهنگ ستاد، ۱۳۶۵/۵/۱۵، ص ۲ تا ۳۴.
- ۱۳- سند شماره ۶۹۳۳۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: فرماندهی نیروی‌زمینی سپاه، اعلام آمار تشکیل گردان‌های رزمی در فصل‌های مختلف از فرمانده کل، ۱۳۶۵/۵/۱۵.
- ۱۴- روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۳۶۵/۵/۱۶، ص ۴.
- ۱۵- روزنامه رسالت، ۱۳۶۵/۵/۱۶، ص ۱۰، شیراز، خبرگزاری جمهوری اسلامی.
- ۱۶- روزنامه کیهان، ۱۳۶۵/۵/۱۶، ص ۱۹.
- ۱۷- سند شماره ۶۹۳۳۳ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: ستاد سپاه ناحیه آذربایجان شرقی، آمار اعزام نیرو، ۱۳۶۵/۵/۱۵.
- ۱۸- مأخذ شماره ۱۴، ص ۲.
- ۱۹- مأخذ شماره ۱، ص ۲۳، آسوشیتدپرس، ۱۳۶۵/۵/۱۵.
- ۲۰- روزنامه کیهان، ۱۳۶۵/۵/۱۶، ص ۳.
- ۲۱- مأخذ شماره ۱، ص ۲۹.
- ۲۲- مأخذ شماره ۱، ص ۳۴، خبرگزاری جمهوری اسلامی.
- ۲۳- مأخذ شماره ۱، ص ۵۴، خبرگزاری ژاپنی "کیودو".
- ۲۴- مأخذ شماره ۱، ص ۲۹، تهران.
- ۲۵- روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۳۶۵/۵/۱۸، ص ۳، دمشق، خبرگزاری جمهوری اسلامی.
- ۲۶- مأخذ شماره ۱۴، ص ۳، تهران، خبرگزاری جمهوری اسلامی، روزنامه "ایل جورنو" چاپ ایتالیا.
- ۲۷- شرکت مطبوعاتی و تحقیقاتی فراندیش، رویدادهای سال ۱۳۶۵ (تهران: بهمن ۱۳۶۶) ص ۹۴.
- ۲۸- مأخذ شماره ۱۶، ص ۲۰، واشنگتن، آسوشیتدپرس.
- ۲۹- مأخذ شماره ۲۵، ص ۱، خبرگزاری جمهوری اسلامی.
- ۳۰- مأخذ شماره ۱، ص ۷، رادیو امریکا، ۱۳۶۵/۵/۱۵، به نقل از روزنامه "نیویورک تایمز".
- ۳۱- مأخذ شماره ۱، ص ۴، مسکو، خبرگزاری تاس.
- ۳۲- واحد مرکزی خبر صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران، بولتن "رادیوهای بیگانه"، ۱۳۶۵/۵/۱۵، ص ۳، به نقل از رادیو بی‌بی‌سی، ۱۳۶۵/۵/۱۵.
- ۳۳- مأخذ شماره ۱۶، ص ۲۰.
- ۳۴- مأخذ شماره ۱۶، ص ۳.
- ۳۵- مأخذ شماره ۱۴، ص ۱۲، خبرگزاری جمهوری اسلامی.
- ۳۶- مأخذ شماره ۱۴، ص ۱۰، واحد مرکزی خبر، به نقل از روزنامه پاکستانی مسلم.
- ۳۷- مأخذ شماره ۳، ص ۱۵، لندن، خبرگزاری یونایتدپرس، ۱۳۶۵/۵/۱۶.
- ۳۸- مأخذ شماره ۱۴، ص ۱۲.
- ۳۹- مأخذ شماره ۱، ص ۱۹، لندن، خبرگزاری فرانسه، ۱۳۶۵/۵/۱۵.
- ۴۰- واحد مرکزی خبر صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران، بولتن "رادیوهای بیگانه"، ۱۳۶۵/۵/۱۶، ص ۱۲ تا ۱۴، رادیو امریکا، ۱۳۶۵/۵/۱۵، به نقل از روزنامه "کریستین ساینس مانیتور".
- ۴۱- اداره کل مطبوعات و رسانه‌های خارجی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، "بررسی مطبوعات جهان"، نشریه شماره ۱۱۵۹، ۱۳۶۵/۵/۲۹، ص ۴ و ۵، به نقل از روزنامه فرانسوی "لوموند".
- ۴۲- مأخذ شماره ۱، ص ۳۱، رادیو امریکا، ۱۳۶۵/۵/۱۵، به نقل از روزنامه "واشنگتن پست".
- ۴۳- مأخذ شماره ۱، ص ۳۶، بیروت، خبرگزاری عراق، ۱۳۶۵/۵/۱۵، به نقل از هفته‌نامه لبنانی "الصیاد".